

E dolog még nyáron kezdődött. A templom már üres volt. Kint verebek csiripeltek a porban, és a napsugár aranynyalábja meleg ragyogással esett be az ablakon.

A szentek komolyak voltak, de nem haragosak, mintha érezték volna, hogy ilyenkor sok a munka és kevés a káromkodás a faluban.

Az oltár virágai felett egy méhecske döngött áhítatosan, és az örökmécs rubintos nyelve önmagát világította meg.

A kopott kövek felett a csend suhogott. Csak a sekrestyében motoszkált még a harangozó: az öreg Dékány Balázs. Most tette el a miseruhákat. Aztán belépett a szentélybe. Megszokott meghajlás után végignézett a ragyogásban úszó templomon. Rendben volt minden. A zászlók katonásan álltak a padok mellett, a szenteltvíztartóba holnap önt egy keveset, mert ilyenkor nyáron gyorsabban fog. Még egyszer keresztet vetett, s ekkor szeme megakadt az egyik perselyen. Tegnap olvasta az újságban, hogy némely istentelen emberek templomot raboltak. Nem is csoda, ha ilyen hitványka lakatok őrzik a perselyt.

Odalépett, meghúzta a kis lakatot, s az ki is nyílt azonmód.

– No fene... uram bocsá'... ha valaki látná, még azt hihetné... – és visszaigazította a lakatot. Majd holnap szól.

Amikor kezét a kilincstre tette, megállt. Ez így nem lesz jól. A lakat nyitva van. Akárki benyúlhat. Gyerekeféle... Meg kell olvasni a pénzt, és jelenteni. Ez a helyes.

Kemény, igaz léptekkel ment vissza a perselyhez. Zörögve kinyitotta a tetejét, és tartalmát kalapjába öntötte. Nem dugdosva, nem csendesen. Akárki láthatja, ez tiszta munka. És körülnézett a templomban...

Külön rakta a vörös krajcárokat, külön a niklit, de az kevés akadt. Két pengő kilencvenkét fillér, összesen. Ez a rend.

Ekkor beszédet hallott a templom ajtaja előtt, és elpirult. Még csak az kell, hogy bedugja valaki az orrát... a víz se mossa le annak a hírét... És a pénzt hirtelen visszaöntötte a perselybe. Zörgött az az istenverte bádog, keze is remegett, amíg helyére tette. Szeme az ajtón. Ha valami imádságéhes vénasszony belép...

De nem jött senki.

Rátette a lakatot is, és fohászkodón nagyot sóhajtott:

– No, kutya lakat, én se nyúlok többet hozzád! Még hogy szégyenbe maradjak...

És elballagott hazafelé.

Másnap csak egy pillantást vetett a perselyre, de nem szólt senkinek. Mért szóljon? Azt is mondhatják, több volt benne.

Harmadnap nem tudta megállni, hogy bele ne nézen. Hátha más is tudja a lakatot? De a pénz olyanformán volt, mint előbb.

Elmúlt egy vasárnap is, és hétfőn pár krajcárral mintha több lett volna benne.

Pár nap múlva a templomdombot kaszálta. Ez az ő járandósága. A templom dombra épült, és alatta van a falu. Nem sok az a kis széna, ami összejön, de olyan, mint a selyem. Nehéz is kaszálni, inkább csak harmattal. A hajnali harangszót hamar elrántotta. A kaszakő ütemesen végignyalogatta a kasza életét, aztán nagy gonddal alásuhintott a cérvékony fűszálaknak.

Mise után az asszony meghozta a reggelit. A kis kosarat letette az árnyékba.

– Megvárhatom, amíg megeszi.

– Ne várd, Rozál. Dolgod van neked is.

Amikor a rendet kívágta, megreggelizett. Becsatintotta bicskáját, és belenézett a kosárba. Aztán belenyúlt. Tapogatott benne.

– Elfelejtette – mondta végre. – Hát ilyen vízeszű ez az asszony.

Elővette pipáját, de abban sem volt dohány. Mérgeződött, és szívogatta az üres pipát. Pénz nincs nála, és ő hitelbe nem vesz. Nem! Azt mondanák, az öreg Dékány Balásznak nincs öt krajcárja. Még a dohányt is hitelbe veszi...

Ilyen szégyent ő nem vesz magára. Hazamenjen? Ez naplopás lenne.

– Megállj, Rozál – dörmögött –, ezért rád adom a tisztát...

És keservesen nekilódította a kaszát.

De a pipa úgy hiányzott, hogy arról nem is jó beszélni. A szájában kenyéríz volt, egy kis halvány szalonnaízzal vegyest, de hiányzott a tetejéből az a finom jó pipaíz, ami olyan, mint a mogyoró. Mit mogyoró? Mandula! Megállj, Rozál!

Jólesett volna köpni is hébe-hóba – csúszik ilyenkor a kaszanyél –, de az is olyan vékonyan sikerült, hogy tiszta szomorúság volt.

Tíz óra tájban már nem bírta tovább. Néha a templomra pillantott, és ilyenkor azt mondta:

– Balázs, azt nem tőhetöd... azonmód elnyelne a föld...

De azért – az ördög tudja, hogyan – a rendek megörbültek, és végük a templomajtó felé kanyarodott...

A falu csendes volt. Egy-két puha, pelyhes felhő

úszott a torony felett. A sánta Varga szabó kutyája kint ült kapujuk előtt. A plébános úr kertje felett egy gerle repült. Ez volt minden élet, amit látott, mégis úgy érezte, az egész falu szeme rajta van.

– Visz már az ördög, Balázs – támasztotta sóhajtva kaszáját a templom falának, és belépett a templomba.

Szépen keresztet vetett – kicsit mélyebben hajolt meg, mint máskor –, és kivett a perselyből öt krajcárt. De akkor megrettent. Szent Péter szobra mintha ránézne...

Az öreg Dékány kicsit meghajtotta fejét.

– Öt krajcárt vettem ki, szent atyám. Láthattad. És... kölcsönről van szó...

Amikor a dohány tüzet fogott, egyszerre más szemmel nézte a dolgot.

– Holnap megadom, aztán vége. Még egy krajcárt tesztek is hozzá...

Igen, de másnap éppen nem volt otthon heverő öt krajcár. A hatodikról nem is beszélve...

Este csúnyán leszidta az asszonyt, aki mérgében elszaladt a boltba, és húsz csomag dohánnyal jött vissza.

– Ide teszem a polcra. Ha kell, vegyen magának, de velem ne istentelenkedjen...

Dékány Balázs nem örült a dohánynak. Ő már reggelre ígérte Szent Péternek a kölcsön visszafizetését, de így most erről szó sem lehet. A pénz az asszonynál van. Húsz napra itt a dohány. Húsz napig tehát várni kell, amíg pénzben kérheti ki a dohány árát.

– Ott se kamatozik, itt se kamatozik – vigasztalta magát Balázs, de azért másnap tapintatosabban forgolódott a templomban, és Szent Péter kemény arcára csak akkor nézett, amikor kifelé ment.

– Nem csodálom – csukta be az ajtót –, ha nem néz rám úgy, mint máskor...

De történt ennél nagyobb baj is. Az öreg Balázs alig várta, hogy a dohány elfogyjon a polcról, és – ide sekrestyés mivolt, oda sekrestyés mivolt – olyat káromkodott, hogy majd a ház gyulladt ki, amikor az újabb húsz csomagot meglátta a polcon. Szerencse még, hogy az asszony nem volt otthon.

De ez még nem minden. Másnap egy pengőt kapott az asszonytól, hogy vásároljon ezt-azt, úgymint ott jár el a bolt előtt. Balázs vidáman vágta zsebre a pengőt. Ebből is kevesebbet vesz, abból is, aztán megvan a hat krajcár. A szentek – nem csak Péter – úgyis úgy néznek rá, mint egy gyilkosra.

A boltos ki is mért rendben mindent. Balázs pedig a zsebébe nyúlt. A nadrágzsebébe. Aztán a kabátzsebébe. Mellényzsebébe...

Egy kis csend támadt.

A kevély Dömötör Zsiga ott pipázott az egyik rizses zsákon, nem állhatta meg szó nélkül:

– Valamelyikben csak meglesz, ha beletette, Balázs szomszéd.

Dékány Balázs ekkor már vörös volt. Ide tette, ez biztos. Ujjai mélyen kotortak a zsebbe, és ekkor megtalálta – nem a pengőt, verje meg a Pilátus! – hanem a lyukat. Elveszett!

Dömötör Zsiga kajánul mosolygott, a boltos pedig azt mondta:

– Majd meghozza, Balázs bácsi...

– Meg! De addig nem viszem el a portékát. Most jut eszembe, kitettem a sekrestyeablakba... hogy el ne vesszen. Nem maradok adós, tudhatja akárki...

Végigmérte a pöffeszkedő Dömötört, és a bolt kis csengője gúnyosan nevetett utána.

– Most már lesz, ahogy lesz – dobogott a templom felé.

A hűvös homály egy kicsit lehűtötte, de a méreg még benne volt. Felpattintotta a persely fedelét, és kiszámolta az egy pengőt.

A végén már susogva olvasta: negyvenhét, negyvennyolc, negyvenkilenc, ötven...

Aztán fél szemmel Szent Péterre nézett. A nagy szent arca láthatólag haragos volt.

– Méltán haragszol, szent atyám, de a családi békesség is valami. Aztán a Dömötör Zsiga a boltban... de, mondom, kölcsönről van szó! Megadom!

A templomajtó bedördült utána. A visszhangzó falak mintha rekedt dörmögéssel kiáltottak volna valamit.

A boltban már nem volt ott Zsiga – ez is bántotta –, és a krajcárkák vádló csörrenéssel estek a fiókba, a többi közé.

És ettől kezdve nem volt nyugta Dékány Balásznak. Az asszonytól nem kérhetett, mert az még a ke-rítéslécet is számon tartotta! Máshonnan pedig honnét jöhetne? Az öreg báróné ugyan elmúlt már nyolcvanéves, de azt nem is kívánta, hogy csak azért legyen hárompapos mise az öreg bárónéért... Ha a báróné „úgy magától” – de csakis úgy! – meggondolná a dolgot: nem ártana, de erről kár is beszélni...

Az idő pedig múlt. A tarlok felett elúszott az ökörnál. Hamarabb ásított az este, és az éjszakát alig bírta az erőtlen nap kisépni a faluból.

Dékány Balázs pedig lesütötte a szemét, amikor a szenteket porolgatta. Szent Péterhez azonban nem mert közeledni.

– Törölgesd le, fiam – mondta az egyik ministránsnak –, addig én elrakom a ruhákat...

Csak a sekrestyéből leselkedett ki, de így is láthat-ta, hogy a főszent milyen mérgesen tartja kinyújtott kezében a kulcsokat.

Az öreg Dékány alig evett már. Valaminek törté-nie kellett.

De ekkor már őszt volt. A szőlőben megforrt a bor,

és daloltak a legények vasárnap esténként. Legfeljebb addig hallgattak el, amíg az öreg Balázs az Úrangyalát elharangozta.

Ilyenkor már sejtelmesen sötét volt a templom, és az örökmécs lángja messze imbolygott a levegőben. Ekkor valami morgás indult el odakünt. Balázs füllett, hogy mi lesz ebből. Felzaklatott lelke remegni kezdett. A morgás olyan volt már, mint az égzengés, és ekkor – Úr Isten! – vakító fénycsóva vágott be alulról az ablakon.

Szent Péter hatalmas alakja – vagy csak az árnyéka? – felemelkedett, karja óriásira nyúlt, és úgy látszott, a kulcsokat menten Balázs fejéhez vágja.

– Jézus! – rogyant meg az öregember... De aztán elhunyt a fény, elhalt a zúgás, és Balázs maga sem tudta, hogyan, reszketve kívül találta magát a templomon.

A templom előtt egy autó állt. Azt kérdezték, merre van a báróék kastélya? Dékány Balázs nehezen eszmélt rá, hogy ettől volt a nagy világosság. Ettől, az igaz, de hogy a főszent hozzá akarta vágni a kulcsokat, az is igaz! Ami bűn, az bűn, és ezt ő már tovább nem állja.

Kér az asszonytól, vagy kér a plébános úrtól, de kifizeti.

Keveset aludt akkor éjjel.

Reggel azonban úgy határozott, hogy mégis inkább a plébános úrtól kér.

Mise után – már köszörülte a torkát, hogy elmondja kérését, amikor a fiatal plébános megszólalt:

– Balázs bácsi, nekem beteghez kell mennem. A

báró úrnak vendégei jöttek, és megnézik a templomot. Mutasson meg nekik mindent.

Balázs megmutatta az oltárt, a képeket. A szobrokat csak úgy futtában...

Amikor elmentek, Balázsban szétzsibbadt az öröm, mert két pengő borraivalót adtak.

Különös szép nap volt akkor. Napsütéses, dérezüstös őszi nap; Hosszan nézett a vendégek után, aztán odakopogott a perselyhez, és a kétpengőst hangos zörrenéssel belepottyantotta.

Aztán felemelte a fejét, és a vastag oszlop bal oldalán kileskelt a kulcstartó Szent Péterre.

Az őszi nap arany glóriájában a szent arca mintha nem lett volna olyan komor, mint máskor, de egyáltalán nem volt barátságos, amint Balázstra nézett.

Ezen elgondolkodott. Annyira haragudna rá Szent Péter? Visszaigazította a lakatot, és most már az oszlop jobb oldalán lesett fél szemmel a szentre, aki nyilván nem gondolt arra, hogy Balázs most a másik oldalon nézi, mert innét nézve határozottan mosolygott.

És elmosolyodott Balázs is. Öregember volt mindkettő, és mind a kettőnél kulcsok, csak Balázs kulcsai ehhez a kis templomhoz szóltak, amelynek minden porcikáját híven és becsülettel őrizte.

Ebben most már – azt hiszem – nem kételkedik senki.

(1939)

*

Megjelent az Új Időkben 1939. március 5-én, majd a Vigilia 1960. októberi számában. Tartalmazzák az Egy szem kukorica (1944), Karácsonyi látogatók (1989), Számadás (1997), Kísértés (2006) és az Öreg magyarok (2016)